



You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Prawno-instytucjonalny wymiar podmiotowości politycznej mniejszości etnicznych w Republice Kosowa

Author: Robert Rajczyk

Citation style: Rajczyk Robert. (2017). Prawno-instytucjonalny wymiar podmiotowości politycznej mniejszości etnicznych w Republice Kosowa. "Studia Politicae Universitatis Silesiensis" (2017, t. 18, s. 61-73).



Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).



UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH



Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego



Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Prawno-instytucjonalny wymiar podmiotowości politycznej mniejszości etnicznych w Republice Kosowa

Legal and institutional dimension of ethnic minorities' political subjectivity in Republic of Kosovo

Robert Rajczyk*

Abstrakt

Celem podjętym w artykule jest prezentacja prawno-instytucjonalnego obrazu roli mniejszości etnicznych w ustroju konstytucyjnym Republiki Kosowa. Analizie poddane zostaną instytucjonalne formy partycypacji politycznej w kontekście uwarunkowań formalno-prawnych, a na podstawie oceny ich efektywności, podjęta zostanie próba określenia potencjalnych kierunków modyfikacji systemu politycznego.

Słowa kluczowe: Kosowo, mniejszości narodowe, Bałkany, niepodległość, suwerenność

Abstract

The working paper concerns the role of the ethnic minorities in the constitutional system in the Republic of Kosovo. There is an analysis of their political participation and based on these conclusions shall be made on potentiality of changing the political system upon them.

Key words: Kosovo, national minorities, Balkans, independence sovereignty

* Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (robert.rajczyk@us.edu.pl)

Wstęp

Podmiotowość polityczna w prezentowanych rozważaniach ujmowana będzie w kategoriach traktowania mniejszości jako podmiotu polityki mniejszościowej — wymiar *sensu largo* oraz *sensu stricto* jako aktora politycznego w wymiarze instytucjonalnym. Rozważania na temat podmiotowości politycznej grup mniejszościowych w Kosowie poprzedzone powinny być ponadto refleksją nad kwestią państwowości Kosowa oraz ustaleniami definicyjnymi obejmującymi występujące w Republice Kosowa etnosy. W niniejszym artykule bowiem mniejszości klasyfikowane będą poprzez zróżnicowanie etniczne.

Problematyczność niepodległości Kosowa wynika z trybu, w jakim ona nastąpiła. Deklaracja suwerenności Republiki Kosowa ogłoszona została w trybie jednostronnym na podstawie zasady samostanowienia narodów obecnej w prawie międzynarodowym. Dotyczy ona jednakże przede wszystkim obszarów postkolonialnych i nie może naruszać integralności terytorialnej pierwotnych podmiotów prawa międzynarodowego¹. Tymczasem kwestia kosowskiej niepodległości stała się także przedmiotem działalności organizacji międzynarodowych. Mowa tutaj przede wszystkim o Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz Unii Europejskiej. Zwraca na to uwagę Paweł Czubik, podkreślając, iż zaangażowanie wtórnych podmiotów prawa międzynarodowego (organizacji międzynarodowych) *de facto* w tworzenie podmiotu pierwotnego (państwa), może stanowić istotną przeszkodę w procesie trwałego uznania suwerennego statusu prawnomiędzynarodowego Kosowa². Kwestię tę komplikuje ponadto obecność w dokumentach dotyczących Kosowa tworzonych przez organizacje międzynarodowe sformułowań: „kontrolowana niepodległość” i „nadzorowana suwerenność”.

Społeczność międzynarodowa podzielona jest w kwestii uznania suwerennego bytu państwowego Republiki Kosowa. Ponad 100 państw świata uważa Kosowo za suwerenny podmiot prawa międzynarodowego, choć nie wszystkie z nich nawiązały z Prisztiną stosunki dyplomatyczne (na przykład Polska). W stosunkach międzynarodowych obecny jest także pogląd mówiący o tym, że Kosowo to serbski obszar administracyjny pod nadzorem międzynarodowym³. Z formalnoprawnego punktu widzenia, serbski podział administracyjny sytuuje

¹ R. RAJCZYK: *Ustrój konstytucyjny Republiki Kosowa*. Katowice 2016, s. 10.

² P. CZUBIK: *Niepodległość Kosowa — niebezpieczeństwo dla zjednoczonej Europy? Krótki zarys problemu*, s. 131 [<http://www.europeistyka.uj.edu.pl/documents/3458728/84b381a4-5a69-430f-a66d-8e107a349859> (dostęp: 18.11.2016)].

³ T. BICHTA, M. WICHMANOWSKI: *Od przekształceń komunistycznych w regionie do uczestnictwa we współpracy europejskiej*. W: *Wprowadzenie do studiów wschodnioeuropejskich*. T. 1: *Balkany. Przyszłość — teraźniejszość — przyszłość*. Red. M. PODOLAK. Lublin 2013, s. 410.

Kosowo jako okręg autonomiczny pod nazwą Kosowo i Metohia, podzielony na 5 powiatów i 29 gmin⁴.

Spór o Kosowo oprócz aspektu prawnomiędzynarodowego ma przede wszystkim wymiary polityczny oraz etniczny. Ze względu na historyczny charakter obszaru Kosowa zajmuje ono szczególne miejsce w serbskiej kulturze i tradycji narodowej. Bitwa na Kosowym Polu w 1389 roku na pięć stuleci prze-rwała serbską państwowość, co ma dla narodu serbskiego znaczenie symboliczne oraz religijne, ponieważ Kosowo jest traktowane przez historiografów serbskich jako kolebka serbskiej państwowości. Klęska na Kosowym Polu miała jednakże również i wymiar etniczny. Obszar ten zaczęła zasiedlać ludność pochodzenia albańskiego, która z powodów merkantylnych podejmowała konwersję na islam, co wiązało się z określonymi przez tureckiego okupanta przywilejami fiskalnymi⁵. Etnos albański trwale zdominował od tego czasu strukturę narodową Kosowa i w sposób istotny przyczynił się do powstania sporu albańsko-serbskiego, który ma też wymiar religijny: chrześcijańsko-muzułmański. Warto wskazać jednak, iż Albańczycy z Kosowa (Kosowarzy) wyznają islam sunnicki, podczas gdy Albańczycy w Albanii najczęściej są wyznawcami innego odłamu islamu — bektaszyzmu⁶. Identyfikacja etniczna obu etnosów jest tożsama i wywodzona jest na ogół w literaturze przedmiotu od starożytnego plemienia iliryjskiego — Daranów⁷. Z kolei współczesna tożsamość polityczna Kosowarów kształtowana jest przez pryzmat zmagania pierwotnie o status republikański w ramach socjalistycznej Jugosławii, a następnie o suwerenność państwową. Efektem tego jest konflikt polityczny o różnym natężeniu i różnych wymiarach, także i zbrojnym, oraz zaangażowanie się społeczności międzynarodowej w jego rozwiązanie.

Uchwalona 17 lutego 2008 roku deklaracja niepodległości Republiki Kosowa zmieniła mapę polityczną tej części Bałkanów. Zaostrzyła się nie tylko sytuacja polityczna — brak uznania suwerenności Kosowa przez Serbię, ale również nasiliły się animozje etniczne, zwłaszcza na terenie enklaw zamieszka-nych przez kosowskich Serbów. Przykładowo, w Kosowskiej Mitrovicy bardzo widoczny stał się podział na część albańską i serbską. Do tej ostatniej energii dostarczała strona serbska, a obowiązującą walutą były serbskie dinary — w odróżnieniu od pozostałej części Kosowa, w której środkiem płatniczym jest euro. W związku z tym sprawą kluczową stało się uregulowanie na poziomie operacyjnym funkcjonowania i wzajemnych relacji pomiędzy Republiką Serbii a Republiką Kosowa. Strona serbska przy mediacji Unii Europejskiej rozpoczę-

⁴ Strona internetowa Rządu Republiki Serbii [<http://www.srbija.gov.rs/pages/article.php?id=45630> (dostęp: 18.11.2016)].

⁵ Innowierców obowiązywały bardziej restrykcyjne obostrzenia podatkowe.

⁶ M. STYRCZULA: *Konflikt serbsko-albański w tzw. Dolinie Preszewa i Miedziewdzi*. W: *My już jesteśmy zjedzeni... Rola i znaczenie prawosławia w konflikcie etnicznym w Dolinie Preszewa*. Red. R. ZENDEROWSKI. Warszawa 2012, s. 327.

⁷ K. NOWAK: *Konstytucja Republiki Kosowa*. Rzeszów 2010, s. 11.

ła w marcu 2011 roku rozmowy ze stroną kosowską w sprawie uregulowania kwestii dotyczących warunków życia mniejszości serbskiej oraz innych grup mniejszościowych w Republice Kosowa. To jeden z warunków podjęcia przez Brukselę rozmów akcesyjnych z Belgradem. Uzgodniono następujące obszary problemowe: w zakresie reprezentacji politycznej, znaków celnych, kontroli granicznej, katastru, ksiąg stanu cywilnego oraz wolności przemieszczania się. W odniesieniu do kontroli granicznej i wolności przemieszczania się uzgodnienia obejmują międzynarodowy nadzór EULEX nad przejściami granicznymi serbsko-kosowskimi oraz kwestię dokumentów tożsamości potrzebnych do przekraczania granicy. Udział strony serbskiej w rozmowach brukselskich nie oznacza uznania przez nią niepodległości Kosowa. Serbskie władze wskazują tutaj na dokumenty prawa międzynarodowego gwarantujące integralność terytorialną najpierw Federacyjnej Republiki Jugosławii, a następnie Serbii i Czarnogóry — federacyjnego państwa istniejącego od 4 lutego 2003 roku do 5 czerwca 2006 roku. Mowa tutaj zarówno o rezolucjach Rady Bezpieczeństwa ONZ — odpowiednio 1160, 1199 i 1203 z 1998 roku oraz 1239 i 1244 z 1999 roku — jak i Opinii Komisji Arbitrażowej Konferencji na temat Jugosławii (Opinia nr 3 z 11 stycznia 1992 r.), a także porozumienia pokojowego z 21 czerwca 1995 roku zawartego w Dayton w sprawie zakończenia wojny w Bośni i Hercegowinie⁸. Ten ostatni dokument może być traktowany jako przełom w zakresie polityki międzynarodowej wobec Kosowa. Uznano w nim bowiem *de facto* problem kosowski za wewnętrzną sprawę Serbii.

W kwietniu 2013 roku obie strony podpisały porozumienie dotyczące jednolitej reprezentacji gmin serbskich, organizacji kosowskiej policji z uwzględnieniem społeczności serbskiej oraz utworzenia specjalnej izby w Sądzie Apelacyjnym w Prisztinie do rozstrzygania w sprawach teźże mniejszości⁹. Z kolei porozumienia robocze podpisane w sierpniu 2015 roku obejmują przede wszystkim funkcjonowanie zinstytucjonalizowanej reprezentacji gmin serbskich z północy Kosowa oraz między innymi sprawy z zakresu zaopatrzenia w energię elektryczną, ruchu drogowego przez most na rzece Ibar w Kosowskiej Mitrowicy oraz własnego prefiksu telefonicznego dla Republiki Kosowa¹⁰.

⁸ Strona internetowa Rządu Serbii [<http://www.srbija.gov.rs/pages/article.php?id=20619>] (dostęp: 18.11.2016)].

⁹ Ustawa nr 04/L-199 o ratyfikacji pierwszego międzynarodowego porozumienia w sprawie zasad rządzenia i normalizacji stosunków pomiędzy Republiką Kosowa a Republiką Serbii.

¹⁰ R. RAJCZYK: *Polska mniejszość narodowa w rumuńskim systemie politycznym*. Katowice 2010, s. 122.

Mniejszości etniczne w Republice Kosowa

W prawie międzynarodowym nie funkcjonuje jednolita definicja pojęcia mniejszości narodowej czy też etnicznej¹¹. Podejmowane próby sprecyzowania tego pojęcia przyniosły jedynie efekty w zróżnicowanym podejściu do terminologii wyrażonym w aktach prawa międzynarodowego¹². W prawodawstwie wewnętrznym państw także przewiduje się różne podejścia do definiowania. Polskie rozwiązania ustawowe umożliwiają wprowadzenie podziału dychotomicznego na mniejszość narodową i mniejszość etniczną. Kryterium różnicowania sprowadza się do wspólnoty narodowej utożsamiającej się z narodem zorganizowanym we własnym państwie w przeciwieństwie do mniejszości etnicznej¹³. Istotnym wyróżnikiem w odniesieniu do klasyfikowania mniejszości jest kwestia czasu zamieszkiwania na obszarze danego państwa. W Polsce, ale i na przykład Rumunii, jest to okres stu lat. W przypadku rumuńskich uregulowań ustawowych przyjęto legalistyczne podejście do definiowania mniejszości narodowych, według którego za takową uznaje się grupę reprezentowaną w Radzie Mniejszości Narodowych — organie doradczym rządu w sprawach polityki mniejszościowej. Kwantyfikowanie mniejszości na podstawie etnogenezy oznacza, że za mniejszość etniczną uznaje się część etnosu dominującego — najczęściej narodu tytularnego.

Struktura etniczna Republiki Kosowa charakteryzuje się dominacją etnosu albańskiego — Kosowarów. Według danych rządu serbskiego podawanych na podstawie wyników spisu powszechnego z 1991 roku, obszar Kosowa zamieszkuje blisko 2 mln osób, co stanowi niecałe 20% populacji Serbii. Spośród tej liczby największą grupę stanowią Albańczycy (82%, co równa się 17% populacji albańskiej w Serbii). Najliczniejszą mniejszością są Serbowie (ok. 200 tys.), Muzułmanie (66 tys.), Romowie (45 tys.), Czarnogórcy (20 tys.), Turcy (10 tys.), Chorwaci (8 tys.) oraz 24 inne grupy mniejszościowe¹⁴. Z kolei według danych United Nations Development Programme, 92% ludności Kosowa (spośród 1,8 mln populacji) stanowią Albańczycy, 4% Serbowie i tyle samo łącznie pozostałe grupy mniejszościowe: Bośniacy, Gorańcy, Turcy, Romowie oraz Aszkali i bałkańscy Egipcjanie¹⁵. Aszkali to zalbanizowani Romowie, a ludność egip-

¹¹ B. MIKOŁAJCZYK: *Mniejszości w prawie międzynarodowym*. Katowice 1996, s. 12.

¹² Szerzej na ten temat R. RAJCZYK: *Polska mniejszość narodowa...*, s. 40—47.

¹³ Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Dz.U. 2005, Nr 17, poz. 141 z późn. zm., art. 2 ust. 1 pkt 6.

¹⁴ Strona internetowa UNDP [<http://www.ks.undp.org/content/kosovo/en/home/country-info/>] (dostęp: 18.11.2016)].

¹⁵ Strona internetowa Rządu Serbii [<http://www.srbija.gov.rs/pages/article.php?id=20619>] (dostęp: 18.11.2016)].

ska swoje korzenie wywodzi ze starożytnego Egiptu i jest również pochodzenia rzymskiego¹⁶.

Kosowskie rozwiązania prawne dotyczące problematyki definiowania pojęcia mniejszości etnicznych zawarte zostały w konstytucji Republiki Kosowa i ustawie o ochronie praw i promocji praw wspólnot i ich członków. Podkreślenia wymaga jednak fakt, iż w ustawie zasadniczej uwzględniono interetniczny charakter struktury społecznej Kosowa, poświęcając tym kwestiom rozdział III. Zarówno w konstytucji, jak i w ustawie o ochronie praw mniejszościowych zwraca uwagę katalog praw: językowych, edukacyjnych, kulturalnych i politycznych przysługujących grupom mniejszościowym kwantyfikowanym poprzez przynależność do wspólnoty narodowościowej, etnicznej, językowej lub religijnej. W ustawie określane są one mianem tradycyjnie obecnych grup narodowościowych, etnicznych, kulturowych oraz religijnych niebędących większością etniczną. Enumeratywnie wymieniono owe wspólnoty mniejszościowe. Oznacza to, że różnicowanie mniejszości ma przede wszystkim wymiar ilościowy oraz oparte jest na obiektywnych kryteriach, takich jak desygnaty: etniczne, narodowe, kulturowe, językowe i religijne. Wspólnotowy charakter takiego ujęcia nie oznacza koncepcji grupowej ochrony mniejszości, czyli traktowania zbiorowości jako podmiotu polityki mniejszościowej. Warto wskazać, iż grupowa koncepcja ochrony praw mniejszościowych wiązała się z definiowaniem mniejszości jako wspólnoty opartej na obiektywnych kryteriach wyróżniających. W indywidualistycznym podejściu do problematyki mniejszościowej, które obecnie dominuje zarówno w dokumentach prawa międzynarodowego, jak i w praktyce politycznej, istotny element stanowi subiektywny akt woli jednostki w połączeniu z kryteriami obiektywnymi kwantyfikowania mniejszości. Poczucie przynależności do konkretnie określonej wspólnoty wywodzone jest z ogólnej koncepcji praw i wolności obywatelskich, obejmując jednocześnie ochronę prawną oraz instytucjonalną ich przestrzegania.

Wymiar formalnoprawny

Kwestię formalnoprawnego wymiaru podmiotowości politycznej kosowskich społeczności mniejszościowych rozpatrywać należy w dwóch aspektach: *sensu largo* i *sensu stricto*. Na pierwszym poziomie uwaga skoncentrowana będzie na problematyce formuły antydyskryminacyjnej, która wyrażona jest w ustawie zasadniczej sankcjonującej równość wobec prawa bez względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, poglądy polityczne, pochodzenie etniczne, warunki socjalne, orientację seksualną, niepełnosprawność czy też inny status społecz-

¹⁶ K. NOWAK: *Konstytucja Republiki Kosowa...*, s. 9.

ny¹⁷. Warto wskazać, że właśnie przez pryzmat tych desygnatów i w ujęciu ilościowym definiowane są mniejszości w Kosowie.

Ze względu na charakter niniejszego artykułu kwestia pozytywnej dyskryminacji — działań podejmowanych na rzecz zapewnienia etnicznym grupom mniejszościowym równych możliwości udziału w życiu politycznym i społecznym nabiera najistotniejszego znaczenia w wymiarze *sensu stricto* podmiotowości politycznej, rozpatrywanej w kategoriach formalnoprawnych.

Przejawia się to przede wszystkim w aspekcie ustrojowym gwarancjami konstytucyjnymi praw mniejszościowych, zwłaszcza dotyczących udziału w życiu politycznym i odwołaniu się w artykule 58 Konstytucji do dokumentów obejmujących prawa mniejszości narodowych i etnicznych: do Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych i etnicznych oraz do Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych z 1992 roku. Ochronie i promocji praw wspólnot etnicznych i ich członków poświęcona jest ponadto specjalna ustawa. W postanowieniach przytoczonego artykułu Konstytucji zawarta jest również deklaracja ochrony wspólnot przed przymusową asymilacją oraz nies stosowania metod administracyjnych w celu zmniejszenia gęstości zaludnienia na obszarach występowania mniejszościowych wspólnot etnicznych. Mowa jest także o „sprawiedliwej reprezentacji” w zatrudnianiu w instytucjach publicznych i spółkach publicznych.

Osoby należące do grup mniejszościowych mają prawo do indywidualnego i wspólnego korzystania z przysługujących im praw, w tym do udziału w życiu społecznym, co przejawia się między innymi prawem do posiadania własnych środków masowego przekazu, jak również gwarantowanym dostępem do mediów publicznych. W ramach misji tych środków masowego przekazu tworzone mają być programy poświęcone problematyce etnicznych grup mniejszościowych oraz zapewniony udział tej tematyki w programach informacyjnych, czym zajmują się osoby należące do tych grup. Na potrzeby realizacji tego ujęcia praw mniejszościowych wydzielone są częstotliwości oraz określony czas antenowy. W unormowaniach ustawowych mowa jest również o serbskojęzycznym kanale telewizyjnym. Wspólnoty mniejszościowe mają też prawo do tworzenia własnych organizacji i instytucji religijnych oraz edukacyjnych, włącznie z prawnym usankcjonowaniem autonomii jednostek szkolnictwa wyższego.

Kosowska konstytucja czyni zatem mniejszości podmiotem życia publicznego i zapewnia prawne gwarancje obejmujące realizowanie praw mniejszościowych.

¹⁷ Konstytucja Republiki Kosowa (z poprawkami I-XXIII), Dziennik Urzędowy Republiki Kosowa nr 25 z dnia 7.07.2012 oraz Dziennik Urzędowy Republiki Kosowa z dnia 26.03.2013, art. 24. ust. 3.

Wymiar instytucjonalny

Podmiotowość polityczna społeczności mniejszościowych w Kosowie w wymiarze instytucjonalnym posiada umocowanie konstytucyjne¹⁸. Przede wszystkim ma postać Rady Konsultacyjnej ds. Społeczności — forum wymiany informacji i opinii dotyczących inicjatyw politycznych i prawodawczych obejmujących problematykę mniejszościową. Rada ta, która działa przy urzędzie prezydenta Republiki Kosowa w dwuletnich kadencjach, ma swoje umocowanie konstytucyjne oraz charakter dwustronny: rządowo-mniejszościowy z łączną 19-osobową reprezentacją wspólnot. Udział społeczności mniejszościowych w systemie partyjnym przybiera postać funkcjonowania ugrupowań etnicznych, co umożliwia artykułowanie w debacie publicznej interesów wspólnot mniejszościowych. Grupy mniejszościowe reprezentowane są zazwyczaj przez jedną lub dwie organizacje polityczne. Z kolei społeczność serbska zorganizowana jest na ogół w więcej niż dwóch partiach politycznych. Zróżnicowanie takie to wyznik różnych nurtów ideowych obecnych wśród miejscowych Serbów¹⁹.

Wysoka pozycja ustrojowa to także cecha charakterystyczna Komisji ds. Praw i Interesów Wspólnot (określenie Krystiana Nowaka), która stanowi jedyną wymienioną w konstytucji stałą komisję parlamentarną reprezentującą interesy grup mniejszościowych tworzoną w trzech równych częściach przez mniejszość serbską, pozostałe mniejszości oraz większość albańską. Rekomenduje ona rozwiązania prawne istotne z punktu widzenia społeczności mniejszościowych lub też przedstawia własne propozycje w tym zakresie²⁰.

¹⁸ Konstytucja Republiki Kosowa (z poprawkami I—XXIII), Dziennik Urzędowy Republiki Kosowa nr 25 z dnia 7.07.2012 oraz Dziennik Urzędowy Republiki Kosowa z dnia 26.03.2013, art. 60.

¹⁹ W wyborach do Zgromadzenia Republiki Kosowa w 2014 roku uczestniczyło 21 podmiotów reprezentujących mniejszości etniczne. Rywalizujące w 2013 roku trzy ugrupowania serbskie utworzyły koalicję Lista serbe składającą się z Obywatelskiej Inicjatywy Serbskiej, Demokratycznej Partii Postępu oraz Niezależnej Partii Liberalnej. Utworzono również Koalicję na Rzecz Gorańców oraz Zjednoczoną Listę Bośniacką. Oprócz tego w wyborach uczestniczyło pięć ugrupowań reprezentujących mniejszość bośniacką, dwa turecką, dwa społeczności Aszkali i po dwa ugrupowania pozycjonujące się jako przedstawiciele społeczności egipskiej oraz romskiej — zob. *Kosovo Legislative Elections. Final Report, European Union Election Observation Mission*, s. 5 [http://www.eods.eu/library/eu-eom-kosovo-2014-final-report_en.pdf (dostęp: 20.12.2016)]; Koalicja serbska działa w obecnej (2014-2018) kadencji jako klub parlamentarny, podczas gdy przedstawiciele bośniackiego ugrupowania Koalicja VAKAT, Partii Demokratycznej Aszkali Kosowa (PDAK), a także Demokratycznej Tureckiej Partii Kosowa (KDTP) i Kosowskiej Nowej Partii Romów (KNRP) utworzyli własny klub pod nazwą „6+” — por. Strona internetowa Zgromadzenia Republiki Kosowa [<http://www.kuvendikosoves.org/?cid=2,107,58> (dostęp: 20.12.2016)].

²⁰ Konstytucja Republiki Kosowa..., art. 78.

Umocowane konstytucyjnie jest również funkcjonowanie dwóch stanowisk wiceprzewodniczących parlamentu Kosowa — Zgromadzenia Republiki Kosowa zarezerwowanych dla przedstawicieli społeczności mniejszościowych, z tym że biorąc pod uwagę udział społeczności serbskiej w strukturze społecznej, jednym z wiceszefów parlamentu jest kosowski Serb²¹.

Innym przejawem instytucjonalizacji podmiotowości politycznej społeczności mniejszościowych w Kosowie jest stosowanie w Konstytucji zasady pozytywnej dyskryminacji. Egzemplifikuje się ona w postaci mandatów rezerwowanych dla przedstawicieli wspólnot²². Spośród 120 mandatów w Zgromadzeniu Republiki Kosowa 20 przypada w udziale społecznościom mniejszościowym. Parytet obowiązuje w sytuacji uzyskania przez poszczególne mniejszości mniejszej liczby mandatów w głosowaniu powszechnym. Podział miejsc rezerwowanych przedstawia się w sposób następujący: 10 mandatów dla kosowskich Serbów, 3 — dla Bośniaków, 2 — dla Turków oraz po 1 — dla przedstawicieli społeczności egipskiej, romskiej, Aszkali oraz Gorańców. Dodatkowy mandat przypada w udziale mniejszości, która w porównaniu z pozostałymi ugrupowaniami reprezentującymi wspólnoty, uzyskała największą liczbę głosów²³.

Wymiar instytucjonalny podmiotowości politycznej społeczności mniejszościowych dotyczy także sądownictwa oraz centralnych instytucji państwowych: Centralnej Komisji Wyborczej²⁴, Niezależnej Komisji Medialnej oraz biura Rzecznika Ludu — kosowskiego ombudsmana²⁵.

Mniejszości etniczne mają zagwarantowaną reprezentację w konstytucyjnym organie czuwającym nad niezależnością kosowskiego sądownictwa. Czterech spośród 13 członków Rady Sądownictwa Kosowa wybierają deputowani posiadający mandaty zagwarantowane dla społeczności kosowskich Serbów i innych wspólnot, z tym że połowa z nich musi być sędziami²⁶.

Strukturę systemu sądowniczego Kosowa tworzą sądy powszechne oraz Sąd Najwyższy, w którego składzie co najmniej 15% liczby jego sędziów wywodzić się musi ze wspólnot mniejszościowych (minimum 3). Parytety muszą posiadać także sądy apelacyjne, gdzie w każdym z nich minimum 2 sędziów musi się wywodzić ze społeczności mniejszościowych. W odniesieniu do sędziów sądów okręgowych, które są odpowiednikami polskich sądów rejonowych, na obszarze

²¹ R. RAJCZYK: *Ustrój konstytucyjny...*, s. 90.

²² Konstytucja Republiki Kosowa..., art. 64 ust. 2.

²³ R. RAJCZYK: *Ustrój konstytucyjny...*, s. 83.

²⁴ Pięciu członków Centralnej Komisji Wyborczej zgłaszają reprezentanci mniejszości serbskiej oraz pozostałych grup mniejszościowych korzystających z gwarantowanych konstytucją mandatów parlamentarnych.

²⁵ Rzecznik Ludu ma pięciu zastępców, wśród których co najmniej jeden musi być kosowskim Serbem, a kolejny reprezentować pozostałe wspólnoty mniejszościowe obecne w Zgromadzeniu Republiki Kosowa — zob. Ustawa nr 03/L-195 o Rzeczniku Ludu, art. 8 ust. 13.

²⁶ Konstytucja Republiki Kosowa..., art. 108 ust. 6 pkt 3—4.

działania których większość populacji stanowią Serbowie, kandydatów na sędziów proponuje 2 członków Rady Sądownictwa wybranych do tego gremium przez deputowanych pochodzących ze społeczności kosowskich Serbów.

Na poziomie lokalnym podmiotowość polityczna mniejszości przejawia się w funkcjonowaniu stanowiska wiceprzewodniczącego Rady Gminy — organu uchwałodawczego i kontrolnego, który odpowiada za dialog pomiędzy grupami mniejszościowymi oraz nadzór nad realizacją w aktach prawa miejscowego praw mniejszości i kierowanie ich do Sądu Konstytucyjnego w sytuacji naruszenia tychże praw, jeśli wezwanie do ponownego rozpatrzenia kwestionowanych przepisów nie znajdzie rozstrzygnięcia (art. 62 Konstytucji Republiki Kosowa). Warunkiem utworzenia rzeczonoego stanowiska jest co najmniej 10-procentowy udział społeczności mniejszościowej w strukturze społecznej gminy. Funkcję sprawuje przedstawiciel społeczności mniejszościowych, który w wyborach powszechnych uzyskał największą liczbę głosów.

Przekroczenie 10-procentowego udziału społeczności mniejszościowych w strukturze etnicznej gminy umożliwia także powołanie zastępcy burmistrza, który jest organem wykonawczym, spośród przedstawicieli wspólnot mniejszościowych. Musi się na to jednak zgodzić Rada Gminy podwójną większością głosów (radnych obecnych i głosujących), gdyż zasadą jest funkcjonowanie tylko jednego zastępcy burmistrza²⁷.

Podsumowanie

Bez wątpienia wskazać należy, iż relacja pomiędzy wpływem politycznym a liczebnością środowisk mniejszościowych w Republice Kosowa nie ma charakteru liniowej zależności proporcjonalnej i uwarunkowana jest przede wszystkim potencjałem relewantności politycznej wybranej grupy mniejszościowej oraz wpływem zewnętrznych czynników politycznych, a także poziomem zaangażowaniem organizacji międzynarodowych. Funkcjonując w specyficznym kontekście politycznym i społecznym, społeczności mniejszościowe stały się determinantą modernizacji politycznej oraz modernizacji infrastruktury społecznej w Republice Kosowa.

Wpływ systemu relacji ze społecznościami mniejszościowymi w Kosowie oddziałuje na poziom partycypacji społecznej przede wszystkim przez uwarunkowania formalnoprawne. W ujęciu chronologicznym nastąpiła konwersja przedmiotowego ujęcia problematyki mniejszościowej w podmiotowe podejście do roli wspólnot mniejszościowych. Dzięki tej metodzie zinstytucjonalizowano rozwią-

²⁷ Ibidem, s. 114.

zywanie konfliktu etnicznego, gdyż społeczności mniejszościowe uzyskały możliwość artykułowania swoich interesów w dyskursie publicznym.

Współcześnie Republika Kosowa boryka się przede wszystkim z trzema kategoriami problemów: geopolitycznymi, społecznymi i ekonomicznymi. W aspekcie geopolityki chodzi o powszechne międzynarodowe uznanie suwerenności Kosowa. Republika Kosowa nie jest członkiem ani Organizacji Narodów Zjednoczonych, ani Światowej Organizacji Handlu, Rady Europy czy Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Należy jednak do Banku Światowego (od 2009 r.), Międzynarodowego Funduszu Walutowego (od 2009 r.²⁸), Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju (od 2012 r.) oraz Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego (od 2014 r.). Członkostwo w tej ostatniej organizacji ma wymiar prestiżowy, bo pozwala Republice Kosowa na udział w igrzyskach olimpijskich. Stan tymczasowości w kwestii powszechnego uznania suwerenności państwowej Kosowa stanowi, jak się wydaje, immanentną cechę tego obszaru także w odniesieniu do przyszłości.

W odniesieniu do problemów społecznych to w wymiarze funkcjonalnym mają one związek ze strukturą etniczną Kosowa. W zakresie instytucjonalnym i formalnoprawnym społeczności mniejszościowe mają zapewniony udział w życiu politycznym i społecznym, a dzięki temu możliwość artykułowania swoich interesów na forum publicznym. Praktyka życia politycznego daleka jest jednak od ideału. Kontrowersyjne wypowiedzi przedstawicieli serbskiej mniejszości w rządzie pod adresem albańskiej większości czy problemy proceduralne oraz polityczne związane z formowaniem składu gabinetu, potwierdzają oddziaływanie zróżnicowania etnicznego na bieżące życie polityczne. Innym aspektem tego sporu jest niewyjaśniona i nierozliczona kwestia przestępstw podczas serbsko-kosowskiego konfliktu zbrojnego w 1999 roku i udziału w nim przedstawicieli kosowskiej elity politycznej. Próby porozumienia politycznego z Republiką Serbii w sprawie normalizacji stosunków pomiędzy Prisztiną i Belgradem budziły też gwałtowne uliczne protesty społeczne. Zakłócenia porządku publicznego oraz zakłócanie obrad Zgromadzenia Republiki Kosowa świadczą o niestabilności kosowskiej demokracji, choć instytucje państwowe, takie jak parlament czy Sąd Konstytucyjny, jawią się jako stabilne elementy systemu politycznego i forum prowadzenia oraz rozwiązywania sporów politycznych, w tym tych powodowanych zróżnicowaniem etnicznym.

Obraz sytuacji społeczno-politycznej Kosowa kształtowany jest także przez problemy natury ekonomicznej. Przede wszystkim jest to kwestia wysokiego poziomu bezrobocia, struktury miejscowej gospodarki, w tym nieuregulowanych spraw własnościowych oraz silnych struktur mafijnych.

²⁸ Press Release: *Kosovo Becomes the International Monetary Fund's 186th Member* — zob. Strona internetowa Międzynarodowego Funduszu Walutowego [<http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2009/pr09240.htm> (dostęp: 20.12.2016)].

Bibliografia

Wykaz aktów prawnych

Konstytucja Republiki Kosowa (z poprawkami I-XXIII), Dziennik Urzędowy Republiki Kosowa nr 25 z dnia 7.07.2012 oraz Dziennik Urzędowy Republiki Kosowa z dnia 26.03.2013

Ustawa nr 03/L-195 o Rzeczniku Ludu.

Ustawa nr 04/L-199 o ratyfikacji pierwszego międzynarodowego porozumienia w sprawie zasad rządzenia i normalizacji stosunków pomiędzy Republiką Kosowa a Republiką Serbii.

Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, Dz.U. 2005, Nr 17, poz. 141 z późn. zm.

Monografie

BICHTA T., WICHMANOWSKI M.: *Od przekształceń komunistycznych w regionie do uczestnictwa we współpracy europejskiej*. W: *Wprowadzenie do studiów wschodnioeuropejskich*. T. 1: *Balkany. Przyszłość — teraźniejszość — przeszłość*. Red. M. PODOLAK. Lublin 2013.

MIKOŁAJCZYK B.: *Mniejszości w prawie międzynarodowym*. Katowice 1996.

NOWAK K.: *Konstytucja Republiki Kosowa*. Rzeszów 2010.

RAJCZYK R.: *Polska mniejszość narodowa w rumuńskim systemie politycznym*. Katowice 2010.

RAJCZYK R.: *Ustrój konstytucyjny Republiki Kosowa*. Katowice 2016.

STYRCZULA M.: *Konflikt serbsko-albański w tzw. Dolinie Preszewa i Miedwiedzi*. W: *My już jesteśmy zjedzeni... Rola i znaczenie prawosławia w konflikcie etnicznym w Dolinie Preszewa*. Red. R. ZENDEROWSKI. Warszawa 2012.

Źródła internetowe

CZUBIK P.: *Niepodległość Kosowa — niebezpieczeństwo dla zjednoczonej Europy? Krótki zarys problemu* [<http://www.europeistyka.uj.edu.pl/documents/3458728/84b381a4-5a69-430f-a66d-8e107a349859>] (dostęp: 18.11.2016)].

Kosovo Becomes the International Monetary Fund's 186th Member [<http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2009/pr09240.htm>] (dostęp: 20.12.2016)].

Kosovo Legislative Elections. Final Report, European Union Election Observation Mission [http://www.eods.eu/library/eu-eom-kosovo-2014-final-report_en.pdf] (dostęp: 20.12.2016)].

Strona internetowa Rządu Republiki Serbii [<http://www.srbija.gov.rs/pages/article.php?id=45630>] (dostęp: 18.11.2016)].

Strona internetowa UNDP [<http://www.ks.undp.org/content/kosovo/en/home/countryinfo/>] (dostęp: 18.11.2016)].

Strona internetowa Zgromadzenia Republiki Kosowa [<http://www.kuvendikosoves.org/?cid=2,107,58>] (dostęp: 20.12.2016)].

Robert Rajczyk, dr, Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Zainteresowania badawcze: problematyka samorządu terytorialnego, komunikowania lokalnego oraz zagadnienia dotyczące systemów politycznych państw Europy Środkowej i Wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem Republiki Mołdawii, Rumunii, Bałkanów, a także krajów Grupy Wyszehradzkiej.